

Kirjasto-oppi ja kirjastotiede

Valtiovalta on, perustamalla Tampereen yliopistoon ja Åbo Akademiin kirjastotieteen ja informatiikan oppituolit, ilmaissut tahtonsa siitä, että kirjasto- ja informaatiopalvelusektorilla tulee olla käytettävissä toimijoita, jotka tieteellisin perustein hallitsevat tämän alan prosessit, niiden yleiset edellytykset ja niiden vaikutukset kulttuuri- ja sivistyselämässä. Mahdollisuuksia käyttää tämän tyyppistä henkilöstöä valtiovalta on osoittanut luomalla alalle myös keskiasteen koulutuskanavan. Keskiasteen koulutettujen tehtävänä on ammattitietoutta edellyttäviä tehtäviä suorittamalla vapauttaa erityisesti kirjastonhoitajat, mutta myös informaattikot, keskittymään niihin tehtäviin, joihin korkea-asteen koulutusta tarvitaan.

Näin syntyneeseen koulutusrakenteeseen sisältyy kaksi oppiainetta, keskiasteen kirjasto-oppi ja korkea-asteen kirjastotiede, luonnollisesti myös korkea-asteen informatiikka, joka tässä tarkastelussa jää otsikon ulkopuolelle.

Kirjasto-oppia voidaan luonnehtia opiksi niistä keinoista, joiden avulla kirjastoja päivittäisessä työssä hoidetaan ts. opiksi taidoista, joiden turvin kirjastotyötä tehdään. Kirjastotiede taas on teoreettinen lähestymistapa, jonka avulla jäsennetään kirjastojen asemaa yhteiskunnan kulttuuri- ja sivistyselämässä yleensä ja yhteiskunnan eri toimintalohkojen tiedonvälityksessä erityisesti. Kirjastotiede eriyttää kommunikaatioprosesseista kirjastoprosessin ja tarkastelee sen puitteissa sekä välitettävää substanssia että välittämistapaa ja -keinoja.

Kirjasto-oppi tarkastelee kirjastoprosessin eri osia ja toimintatapoja, jotka edistävät prosessin sujuvuutta. Kirjastotiede taas tarkastelee prosessia monesta eri näkökulmasta. Tarkastelun kohteina voivat olla esim. kansallinen kirjasto- ja informaatiopalvelujärjestelmä, kirjastoinstituutioita säätelevät hallintorakenteet ja niistä paljastuvat arvomaail-

mat, kirjastolaitoksen yhteydet kulttuuri- ja tiedepolitiikkaan, kirjastoihin hankittavien aineistojen tuotantorakenteet ja sisällöt, kansalaisten tai eri ryhmien kirjastoaineistoihin kohdistuvat tarpeet ja käyttöön johtavat toiminnot sekä kirjastoaineistojen käyttöönsaattamisen metodiset kysymykset. Viimeksi mainittu alue käsittää kirjasto-opillisten keinojen soveltamisen kirjastojen käytäntöön.

Kärjistäen voidaan sanoa, että kirjasto-opin näkökulmasta katsoen ihmisillä on tietty rooli kirjastojen elämässä: Kirjastojen toimintavalmiustyössä luetteloilla, lukusalijärjestelyillä, käyttäjien ja lainausten rekisteröinnillä, kokoelmien järjestyksellä ja niitä koskevan rahaliikenteen hoitamisella jne. on tarkoituksena palvella kirjastojen elämään kuuluvia ihmisiä. Kirjastotieteessä huomioon sijaan kiinnittyy kirjaston rooliin ihmisten elämässä. Tällä tavalla tarkastellen saadut tiedot ja tulokset ilmeisesti voivat muuttaa käsityksiä ihmisten roolista kirjaston elämässä eli vaikuttaa kirjasto-opillisiin soveluksiin asti, siis kirjastojen arkikäytäntöön. Kirjastojen ja niiden ulkopuolella kuhisevan elämän väliset yhteydet tuskin avautuvat kirjasto-opillisesta lähestymistavasta käsin, koska siinä lähtökohtana on kirjastoissa tehtävä työ.

Kirjasto-oppi ja kirjastotiede täydentävät toisiaan samalla tavalla kuin esim. lukion biologian oppimäärä tukee biologian korkea-kouluopiskelijaksi hakeutuvaa ja korkeakoulubiologia, tiede, uusilla löydöksillään antaa uusia painotuksia lukion oppimäärään. Koulutusrakenteen muutos on ollut omiaan selkiyttämään kirjasto-opin ja kirjastotieteen välisiä suhteita. Kirjastotieteellä on opilliset ja tutkimukselliset aspektit, joita tieteenharjoituksessaan — ja nimenomaan juuri siinä — ei voi erottaa toisistaan. Kirjasto-oppi sen sijaan on täysin selvärajainen kirjastotyön arkikäytäntöjä strukturoiva oppiaine.

Alussa mainitulla valtiovallan tahdonilmaisella on toki laajempi merkitys kuin vain se, että kahden oppiaineen alueet ovat selkiytyneet. Se on myös käsitettävä linjanvedoksi, joka tähtää kirjastojen työnjaon sellaiseen jäsentämiseen, että työvoimaresursseja voidaan käyttää mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Kirjastoalan tavattoman raskaat hallin-

torakenteet ja sitkaat hallintomenettelyt eivät salli nopeaa reagoimista, mutta pitkän tähtäyksen suunnittelussa koulutusrakenteen muutokset on syytä ottaa hyvissä ajoin huomioon.

Tampereella 22. 2. 1983

Marjatta Okko